

Dağlık Karabağ Kan Ağlıyor

Ali ÖZDEN

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Gastroenteroloji Bilim Dalı (Emekli Öğretim Üyesi), Ankara

Dağlar, ovalar, ormanlar, dereler, çaylar, nehirler, bağlar, bahçeler, kuşlar, kurtlar, tarlalar ağlıyor, çılgık atıyorlar hasret kaldıkları sese. O ses Türkün sesi. Bu hasret bir gün bitecektir. Yüzyıllardır Türkün yurdu olan yerler Türkün iyi niyeti, hoşgörüsü çiğnenerek zapt edilmiş. Zorla ele geçirilen her şey zorbayı yok eder.

Uluslararası hukuka göre Azerbaycan Cumhuriyeti'ne bağlı olan bu bölge Ermenistan tarafından işgal edilmiş durumdadır. Hiçbir ülke ve uluslararası kuruluş Ermenilerin kurduğu Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'ni tanımamaktadır.

Azeri tarihçiler Dağlık Karabağ'ın kendi geçmişlerini temsil eden topluluklardan Albania (Albanya) halkına ait topraklar olduğunu kabul etmektedirler. Yüzlerce kavmin yaşam bulunduğu Kafkasya'da yazılan Karabağ trajedisi insanlık için içler açıcıdır.

1578'de Osmanlı İran seferinden sonra bu bölgede Gence-Karabağ vilayetini kurmuştur. Fakat kısa süre sonra bölge Safeviler'in kontrolüne girmiştir. 1722-1724 Rusya İmparatorluğu bölgeye girer. Osmanlı Rusya'nın bölgede etkinliğini önlemek için Karabağ'ın kontrolünde olmasını ister. Azerbaycan'ı işgal eden Rusya Karabağ'ı Osmanlıya bırakır. 1731-1736 Osmanlı-İran Savaşı sonrası bölge İran'a bırakılır.

Bu bölgede Penah Ali Han'ın kurduğu Karabağ Hanlığı 1748-1805 yılları arasında hüküm sürmüştür. Ali Han'dan sonra Hanlığı oğlu İbrahim Halil Han yönetmiştir.

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası yapılan Gülistan Antlaşması ile Dağlık Karabağ Rusya'ya verilir (1813). Rusların yönetimindeki Dağlık Karabağ'da 1823 tarihinde yapılan nüfus sayımında nüfusun %80'i Türklerden oluşmaktaydı. Ruslar bu bölgedeki Ermeni nüfusunu arttırmak için Anadolu'dan ve İran'dan yüzbinlerce Ermeni'yi bu bölgeye göç ettirerek Hristiyan bir devletin kurulması için hazırlık yapmıştır. 1832'de de yapılan nüfus sayımında Türkler çoğunluğu oluşturuyordu. Ruslar Kafkasya'da Ermenilerin güçlenmesi için gereken her türlü girişimde bulunmuştur.

1917 Ekim Devriminden sonra Ermenilerle Azerbaycanlılar arasında çatışma başladı. Azerilerin iyi niyetine rağmen ne Gürcü-Ermeni-Azeri birliği ne de Ermeni-Azeri birlikteliği sağlanamamıştır.

18 Mart 1918'de Bakü'deki Ermeni yanlı yönetim Komünizm karşıtı toplulukların kontrol altına alınması için Rus Ordusunu Bakü'ye çağırır. Bakü'de yaşanan olaylar üç günde 10.000 Azeri'nin ölümüne neden olur. Bakü'nün yanı sıra Gubada ve Şamahı'da da katliam yaşanmıştır.

Azerbaycan da 27 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan eder. Kurulan Musavat Hükümetinde Mehmet Emin Resulzade Başkanlığa, Fethali Han Foyinski de Başbakanlığa seçilir. Kurulan Musavat Hükümeti 16 Haziran 1918'de Tiflis'ten Gence'ye taşınır. Ermeniler mevcut boşluktan yararlanarak bölgeyi kontrol altına almak için gizli örgütlerini aktive ederek istenmeyen olayların yaşanmasına yol açtılar.

Bu katliamlar Doğu Cephesi komutanı Kazım Karabekir'i harekete geçirir. Karabekir Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa'yı 15.000 kişilik orduyla Nahçıvan üzerinden Bakü'ye gönderir. Nuri Paşa Rus-Ermeni ordusunu hezimete uğratarak 15 Eylül'de Bakü'ye girer. 17 Eylül 1918'de de Gence'deki hükümeti Bakü'ye getirir. Bu savaşta ikibine yakın Mehmetçik yaşamını yitirmiştir.

30 Ekim 1918'te imzalanan Mondros Mütarekesi'yle Osmanlı teslim olunca ordusu da dağıtıldı. Bölge sorumlusu Thomson bölgeyi kontrol altına alınca öncelikle olaylara yol açan Bakü'deki Ermeni yanlısı yöneticileri ve Ermeni terörist örgüt elemanlarını cezalandırmıştır. Thomson yirmi beş Bakü komiserini Türkmenistan'ın Ağca Kum Çölü'nde kurşuna dizdirmiştir.

7 Aralık 1918'de Azerbaycan Parlamentosu toplanır.

11 Ocak 1918'de Paris barış konferansında "bağımsız Azerbaycan Devleti" tanınır.

İngilizler 1919'da bölgeyi terk eder. Ermeniler yeni oluşan durumdan da faydalanarak durumdan vazife çıkarıp felaket yaratmaya devam ederler. Azerbaycan Ordusu Karabağ'daki ayaklanmaları bastırmaya çalışırken Rus Ordusu Azerbaycan'ı işgal için yola çıkar.

28 Nisan 1920'de Rus Ordusu Azerbaycan'ı işgal ederek Bağımsız Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'ni sonlandırır.

24 Temmuz 1923'te KARABAĞ'ın Azerbaycan'a bağlı özerk bir bölge olduğu ilan edilir.

Ruslar Azerbaycan'ı işgal ettikten sonra Azerbaycan topraklarına Ermenileri ve Rusları yerleştirmeye koyulurlar. Amaçları Türkleri yok saymak, yok etmektir. Bölgenin zenginliklerinden ve imkânlarından Ruslar ve Ermeniler yeterince yararlanırken Türkler verilenle yetinmek zorunda kalmışlardır. SSCB döneminde Yukarı Karabağ'daki Türk nüfusu giderek azaltılmıştır. SSCB döneminde Karabağ'daki Türk nüfusu %80'lerden %25'e düşmüştür. SSCB farklı dillerin, farklı etnik grupların, farklı kültürlerin, farklı inançların, farklı düşüncelerin yaşam bulduğu bir milletler topluluğu idi. Bu topluluklar farklılıklarını yenemedikleri için taraf oldular, bu nedenle de gerçek bir birlik oluşturulamadı. Bu da sistemin istenen şekilde işlevini yaşama geçirilememesine yol açmıştır. SSCB döneminde Ermeniler Dağlık Karabağ'ı Ermenistan'a bağlayamadılar, çünkü o zaman gerçeği yok

saymak mümkün olamazdı. Komünist sistem zaman içinde yozlaşarak, yobazlaşarak, hedefine ulaşacak gücü kaybedince sistem kendini tüketerek çöküşe geçmiştir. Gorbaçov döneminde yaşama geçen glasnost (açıklık), prestroyka (yeniden yapılanma) politikalarından da cesaret alan Ermeniler Yukarı Karabağ'da (Dağlık) devlet kurarak Ermenistan'la birleşmek için faaliyete başladılar. Ağustos 1987'de Ermeniler Yukarı Karabağ'da nüfusun çoğunluğunun Ermeni olduğunu öne sürerek Sovyet Komünist Partisi nezdinde girişimde bulundular. Sovyet Komünist Partisinin 19. kongresinde Yukarı Karabağ sınırlarının değiştirilemeyeceği kararı alınır. Buna Ermeniler sinirlenir. 12 Temmuz 1988'de Özerk Yukarı Karabağ Ermenileri Ermenistan'a bağlandıklarını ilan ederler. Ermenistan Parlamentosu da 1 Aralık 1989'da Yukarı Karabağ ile birleşme kararı alır. Moskova bu kararı tanımadı Ermenistan ve Karabağ Ermenileri toplumu germek için ellerinden geleni yaptılar. Sonunda Azerilerle Ermeniler arasında çatışmalar başladı. Ocak 1990'da Bakü ve Sumgit'te kanlı çatışmalar yaşandı. Azerbaycan hükümeti Karabağ'da olağanüstü hal ilan etmesine rağmen olaylar kontrol altına alınamadı. Çarpışmalar Azerbaycan'ın diğer bölgelerine de yayıldı. Nahçıvan'da da çatışmalar ortaya çıktı. Ermeniler Karabağ'da katliama başlayınca 13 Ocak 1990'da Bakü'de Ermenistan'ı protesto mitingi yapıldı. Bir yıl önce Ermenistan'dan ve Karabağ'dan gelip Bakü'de yaşamaya mecbur kalan Azeri Ermeni mahallelerine saldırır. Ortalık karışınca Gorbaçov Kızıl orduyu Bakü'ye gönderir. Olaylar 16 Ocak 1990'a kadar devam eder. SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu 19 Ocak 1990'da Bakü'de olağanüstü hal ilan eder. 19 Ocak gecesi Bakü'ye giren Kızılordu gereksiz ve aşırı silah kullanarak yüzlerce insanın ölümüne neden olmuştur. Bu arada Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ederek SSCB ve Azerbaycan'dan ayrıldığını ilan eder. Kars antlaşmasına göre Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Türkiye'nin de garantisi altında olduğundan Nahçıvan Hükümeti Türkiye'den yardım ister. Rus ordusu Bakü'den sonra Nahçıvan'a da girer. SSCB Yüksek Sovyeti 20 Şubat 1990'da Ermenistan-Azerbaycan uyuşmazlığını görüşmek üzere toplanır. Mihail Gorbaçov 1923'ten beri Karabağ'ı Azerbaycan'ın bir parçası sayan kanunun korunmasını ister. 24 Eylül 1991'de yine SSCB üst kurulu toplanarak Ermenistan'ın Karabağ'ın Azerbaycan'a ait olduğunu kabul etmesini ister.

18 Ekim 1991'de Azerbaycan bağımsızlığı ilan eder. Azerbaycan Yüksek Sovyeti 26 Kasım 1991'de Dağlık Karabağ'ın

özerk bölge statüsünü kaldırarak yerleşim birimlerini doğrudan Bakü'ye bağlar.

Ocak 1992'de çatışmalar artınca hem Azeriler hem de Ermeniler milli ordularını savaşa sürmeye başladılar. 81. Rus Tümeni Ermeni güçlerine destek verdiğini bildirdi. 26 Şubat 1992'de Hocalı'da 1300'den fazla Türkü öldürdüler. Çoluk çocuk, kadın, erkek ayırt etmeden katliam yaptılar. Rus ordusunun Ermenilere destek vermesi Azerbaycan'da komünist yönetime karşı büyük tepkiye yol açtı. Devlet Başkanı Ayaz Muttalibov 6 Mart 1992'de istifa etmek zorunda kaldı. Çünkü Ermeni saldırılarına karşı gerekli tedbirleri almamakla suçlandı. 7 Haziran 1992'de yapılan seçimleri Azerbaycan Halk cephesi lideri Ebulfeyz Elçibey kazandı. 4 Haziran 1993'de Süret Hüseyinov Gence'de Elçibey'e karşı isyan başlattı. Elçibey, Haydar Aliyev'i Bakü'ye davet etti. 15 Haziran 1993'te Haydar Aliyev Azerbaycan Meclis Sözcüsü oldu. 18 Haziran 1993'te Elçibey Bakü'yü terk etti. 24 Haziran 1993'te Haydar Aliyev'e Cumhurbaşkanı yetkileri verildi. Süret Hüseyinov da başbakan oldu.

3 Ekim 1993'te Haydar Aliyev Devlet Başkanı oldu. Ermenistan Azerbaycan'da yaşanan iç meselelerden de yararlanarak saldırılarına devam etti. Ermeniler uluslararası kuruluşların uyarılarına daha önce nasıl duyarsız kalmışsa yine vurdumduymaz davrandılar. Haydar Aliyev döneminde 9 Mayıs 1994'te Ermenistan, Karabağ, Azerbaycan temsilcileri bir araya gelerek "ateşkes"e karar verince 16 Mayıs 1994'te Antlaşma imzalandı.

Ateşkes ilan edildiğinde görüldü ki tablo felaketin ta kendisiydi. 1987-1988'de Ermenistan'dan kaçarak kurtulan 250.000 Azeri Bakü'de aç, susuz biçare bir durumdayken buna bir de 1988-1994 arası Karabağ ve çevresinden gelen bir milyondan fazla Azeri katılınca Bakü ve çevresi çaresizlerle dolup taşmıştır. Bu tabloya maalesef Rusya ve Batı sessiz kalmıştır. "Ateş Kes"ilmiş bu kez de Azerilerin yaşam için yaptıkları açlık, yoksulluk savaşı başlamıştır. Savaşta gösterilen başarısızlığın etkisiyle iç huzursuzluk ta had safhada idi. Bu ortamın belirsizliği içinde Ayaz Muttalibov ve Süret Hüseyinov Aliyev'i iktidardan indirmek için girişimde bulundular. Başarılı olmadılar. 13 Mart 1995'te Aliyev'e karşı ikinci bir darbe teşebbüsü Ruşen Cevadov tarafından yapıldı. Bu girişim de başarısızlıkla sonuçlandı. Bu arada yapılan çatışmalarda Cevadov yaşamını yitirdi. Haydar Aliyev Azerbaycan'ı düzlüğe çıkarmak için elin-

den gelen çabayı gösterdi. Azerbaycan Haydar Aliyev'in gösterdiği çağdaş çizgide yoluna devam etmektedir. Azerbaycan dünyevi bir devlet olarak yoluna devam ederse güzel günler kapıdadır. İnsan merkezli, bilim ve akıl eksenli, demokratik hukuk devleti yaklaşımı Azerbaycan'ı bu yüzyılın yıldızı haline getirecektir. Azerbaycan'ın da temel sorunu eğitimidir. Eğitim sürekli gelişim ve yenilenme temelli olmak zorundadır. Çeki-len acıların tekrar yaşanmaması için sorunların bilim ve akıl yoluyla çözümü, Azerbaycan Karabağ'da uluslararası niteliklere sahip bir üniversiteyi acilen yaşama geçirmek mümkün olacaktır. Bilimden yana tavır almayan toplumların ayakları üzerinde durması imkânsızdır. Daha çok çalışmak, daha çok yol alarak hedefe doğru yürüyüşe devam etmek zorunluluğu vardır.

Karabağ'ın Tarihi

- 12. yüzyılda Atabeyler Devleti'nin sınırları içerisinde
- 14.-15. yüzyıllarda Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri'nin sınırları dahilinde olmuştur.
- 16. 18. yüzyıllarda Safeviler'in sınırları içerisinde kaldı.
- 1750 Karabağ Hanlığı Devleti kuruldu.
- 14 Mayıs 1805 Karabağ Hanlığı Rusya'nın himayesini kabul etti.
- 1823 İlk Resmi sayımda Karabağ bölgesindeki 18.563 aileden sadece 1.559'u Ermeni ailesi yani %8.4'ü Ermeni.
- 1827 Karabağ'ın dağlık kısmında yaşayan 12 bin ailenin sadece 2.500'ü gayri Müslim.
- 1828-1830 Türkmençay Antlaşmasına göre İran'dan 40.000, Türkiye'den 84.000 Ermeni Erivan ve Gence'ye yerleştirilmiştir (Ağdere bölgesine).
- 1832 Dağlık Karabağ bölgesine nüfus aktarımı sonucu Ermeniler'in nüfusu %34,8'e ulaşır.
- 1878 İngiltere ve Rusya ilk kez Berlin Kongresinde Ermeni meselesini gündeme getirirler.
- 1886 Zengevur ilçesinde yapılan sayımda Azerilerin oranı %45,7, Ermeniler %24,8, diğerleri %29,5 olarak saptanır.
- Şubat 1905 Ermeni terör örgütleri Bakü, Erivan, Zengevur, Karabağ, Nahçıvan'da toplu katliamlar yaptılar, yaklaşık 50.000 kişi yaşamını yitirdi.

- Ağustos 1905 Ermeni çeteleri Şuşa'ya saldırdı ve 100 kadar Azeri öldü.
- Aralık 1905 Azeriler kendilerini savunmak için Ahmet Bey Ağaoğlu Başkanlığında örgütlenir.
- 26 Aralık 1905 Ağdere'nin Umutlu köyü sakini Azeriler sığınmak için Ağdama giderken yolda Ermeni çetesi tarafından katledilirler.
- Temmuz 1906 Ermeniler yeniden Şuşa'ya saldırırlar.
- 1918 Erivan bölgesindeki Azeri yerleşimlerini boşaltan Ermeniler 135 bin Azeri'yi göçe zorladılar.
- 17 Mart 1918 Urmiye'de Ermeni çeteleri 20 binden fazla Azeri'yi katlettiler. Daha sonra bu çeteler çevre yerleşim bölgelerinde 100.000 kişiyi katlettiler.
- 18 Mart 1918 Şamahı bölgesinde yaklaşık 8.000 Azeri katledildi. Daha sonra çocuk ve kadınları da öldürerek ölü sayısını 10.000'e çıkarmışlardır.
- 19-31 Mart 1918 Bakü'de Ermeniler 18.000 Azeri'yi katlettiler.
- 1-9 Mayıs 1918 Guba'da 2800 Azeri öldürüldü.
- 29 Mayıs 1918 Azerbaycan Milli Paramentosu İtalya, Rusya, İngiltere, Fransa ve Amerika'nın baskısına dayanamaz ve Erivan'ı Ermenilere verirler.
- 1918 yaz-sonbahar aylarında Zengevur'da 115 Azeri köyü yakılıp, yıkılıp 7.729 Azeri öldürülmüştür. Moskova yönetiminin kararı ile Zengevur'un büyük bölümü Ermenilere bırakılmıştır (1 Aralık 1920).
- 7 Temmuz 1923 Moskova'nın kararı ile Dağlık Karabağ'a özerk bölge statüsü verildi.
- 18 Şubat 1929 Nahçıvan özerk bölgesine ait topraklardan bir bölümü Ermenilere verildi.
- 28 Kasım 1945 Ermeniler Stalin'e başvurarak Karabağ'ın Ermenistan'a bağlanmasını istemişlerdir.
- 1947-1953 Ermenistan'da yaşayan 150.000'den çok Azeri SSCB kararı ile Azerbaycan'a gönderildi (Zoraki göç).
- SSCB merkezi yönetimi 1969-1982 arasında Azerbaycan topraklarını az az da olsa Ermenistan'a vermeye devam etti.
- 1986 Kazak ilinin bir kısmı yine Moskova yönetimi tarafından Ermenistan'a verildi.
- 1987 Ermeniler Paris'te yaptıkları Ulusal Ermeni Kongresinde Dağlık Karabağ'ın Ermenistan ile birleşmesine karar aldılar.
- Haziran-Temmuz 1987 Hankendi yerleşkesinde Ermeniler Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan'dan ayrılması için propaganda yapmaya başladılar. Ekim'de Ermeniler Erivan'da "Karabağ" mitingi düzenlediler. Gorbaçov'un Karabağ'ı Ermenistan'a vereceği dedikodularını yaydılar.
- 19 Şubat 1988'de Ermeniler Erivan'da Ermenistan'ı Türklerden temizleme mitingi yaptılar.
- 19 Şubat 1988 Bakü'de "Karabağ Bizimdir" mitingini Türkler organize etmiştir.
- 22 Şubat 1988 Askeran'da sivil Azeri gösterisine Ermeniler saldırıda bulundu. İki genç öldü, onlarca insan yaralandı.
- 27-29 Şubat 1988 Sumgayıt'ta Azeri-Ermeni kavgası
- 14 Mayıs 1988 Şuşa'da 5.000 Azeri'nin katıldığı miting
- 18-21 Eylül 1988 Hankendi'de yaşayan Azerilerin evleri yakıldı, kendileri de Şuşa'ya gönderildi.
- Kasım 1988 Karabağ'da kıyımlar bütün yaz sonuna kadar devam etti. Ermenistan'da Vartan'da 12 Azeri diri diri yakıldı. Ermenistan'ın Gugark ilinde 70 Azerbaycanlı katledildi.
- 25 Aralık 1988 Ermenistan'dan 250.000'den fazla Azeri sınır dışı edildi.
- 16 Temmuz 1989 Ebulfeyz Elçibey "Azerbaycan Halk Cephesi"ne başkan oldu.
- 15 Eylül 1989 Azerbaycan Dağlık Karabağ'daki özerk idareyi kaldırdı.
- 16 Eylül 1989 Ermeniler tarafından Tiflis -Bakü otobüsüne sabotaj, 5 ölü.
- 21 Eylül 1989 Hankendi'deki Azerileri döverek kentten kovdular.
- 4 Ocak 1990 Ermeni teröristleri Askeran-Ağdem köprüsünü kundakladılar.
- 18 Ocak 1990 Ermeniler Nahçıvan'ın Kerki köyünü işgal ettiler.
- 20 Ocak 1990 Kara Ocak Bakü katliamı, Sovyet askeri Bakü'ye girdi. 131 ölü 800'den fazla yaralı.

- Şubat, Temmuz, Ağustos 1990 Ermeniler otobüs seferlerine mani olmak için sayısız otobüs katliamı yaptılar.
- 30 Nisan 1991 – 15 Mayıs 1991 Ruslar el altından bir taraftan Karabağ milislerini silahlandırırken diğer taraftan da Ermeni çetelerini desteklemeye devam ediyor.
- 30 Mayıs 1991 Ermeni teröristleri Moskova-Bakü trenini bombaladılar. 11 ölü. 31 Temmuz'da tekrar aynı felaket yaşandı, 16 kişi öldü. Ağustos, Eylül, Ekim aylarında Ermeniler köyleri basma, katliam, evleri yakma işleri yanı sıra trenlere saldırmaya devam ettiler. Ölüm makinalarını sürekli kullandılar, yüzlerce masum insanı öldürdüler.

- 20 Kasım 1991'de Ermeniler içinde devlet adamlarının bulunduğu bir Azeri helikopterini düşürerek büyük bir katliam gerçekleştirdiler.

- 26 Kasım 1991 Azerbaycan parlamentosu Dağlık Karabağ özerk bölgesinin kaldırılması için yasa çıkarttı.
- 28 Ocak 1992 Ermeniler Ağdam ve Şuşa arasında insan taşıyan sivil helikopteri düşürdü, 44 kişi öldü.
- 10 Şubat 1992 Kuşçular ve Malibeyli köyleri işgal edildi.
- 13-17 Şubat 1992 Dağlık Karabağ'ın Hocavend bölgesi Karadağlı köyünde 131 Azeri öldürüldü.
- 25-26 Şubat 1992 Hocalı Katliamı. Ermeni haydutları ve Rus Askeri Alayı (336)'nın işbirliği ile gerçekleştirilir. Gözü dönmüşler çocuk, kadın demeden insanlık suçu işlemişlerdir. 613 kişinin öldüğü söylense de bu sayı çok daha fazladır. Kaçmaya çalışanlar da yolda soğuktan ölmüşlerdir.
- 7 Nisan 1992 Kelbecer ilinin Ağdaban köyünde yakılan insanlar, evleri yakılan insanlar, öldürülen insanlar (67 ölü).

- 10 Nisan 1992 Terter'in Maragha köyünde yüze yakın çocuk ve yetişkin katledildi.
- 27 Nisan 1992 Kazak ilinin Sofular köyü işgal edildi.
- 8 Mayıs 1992 Ermeniler Şuşa'yı işgal etti.
- 11 Mayıs 1992 Kazak ilinin Kızılhacılı Köyü işgal edildi.
- 18 Mayıs 1992 Ermeni güçleri Lâcin'i işgal etti.
- 12 Haziran 1992 Azerbaycan ordusu Asgeran (Şaumyan)'ı geri aldı.
- 7 Temmuz 1992 Azerbaycan ordusu Ağdere (Mardakert)'i geri aldı.

Karabağ ve İşgal Edilen Diğer Azerbaycan Toprakları

- 10-12 Aralık 1992 Kubadlı, Zengilan bölgesindeki birçok köy Ermeniler tarafından işgal edilir.

- 28 Şubat 1993 Kislovodsk-Bakü treni sabotajı, 11 ölü, 18 yaralı.

- Şubat 1993 Ermeniler As-

- geran'ı geri aldılar. Kelbecer'in köylerini işgal ettiler. (27-28 Mart 1993). 2 Nisan'da da Kelbecer'i aldılar. Elçibey Süret Hüseyinov'u başarısızlığı nedeni ile görevden aldı.
- 20 Mayıs 1993 Rus ordusu yavaş yavaş Azerbaycan topraklarını terk etmeye başladı.
- 15-25 Haziran 1993 Ağdam ilinin köyleri işgal edilir.
- 26 Haziran 1993 Ağdere'yi Ermeniler yeniden işgal ettiler.
- Haziran ayında Ağdam'ın köylerini ele geçiren Ermeniler 23 Temmuz'da da Ağdam'ı işgal ettiler.
- 23 Ağustos 1993'te Fuzuli'yi ele geçirdiler.
- 23-26 Ağustos Ermeni güçleri Cebraill'i işgal etti.
- 31 Ağustos 1993 Kubatlı'yı Ermeniler ele geçirdi.
- 30 Ekim 1993 Ermeniler Zengilan'ı ele geçirdi.

1989-1990'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde ortaya çıkan yenileşme ve yeniden yapılanma süreci başlayınca biz de Türkçe konuşan ülkelerle iletişim sağlayarak birlikte olmak için elimizden gelen çabayı gösterdik. Bizim amacımız; başkalarının yaptığını, yapabileceği şeyleri yapmak değil, yapamayacakları hatta devletin bile yapamayacağı işler için kollarımızı sıvadık. İlk yıllarda iletişimde çektiğimiz sıkıntılar nedeniyle başarısız olmamıza rağmen yolumuza azimle devam ettik. Nihayet 1996'da tüm Türkçe konuşan ülkelerden gelen bilim adamlarının katkısıyla Antalya'da büyük bir kongre yaşandı. Türklerin 70 yıllık hayalinin Antalya'da yaşanması herkesi memnun etti. Büyük yolculuk için ilk adım atıldı. Daha sonraki yıllarda başta Azerbaycan olmak üzere diğer Türki Cumhuriyetlerde de toplantılar organize ettik. Orta Asya'ya giden yolun Azerbaycan'dan geçtiğini anladık. Bu nedenle de Azerbaycan ile olan ilişkilerimizi en üst düzeyde tutmaya karar verdik. Biz tüm

23 Ekim 2014'de, sabaha yakın, sisler içinde uyuyan Bakü'ye uçağımız indi. İlham'ın gönderdiği araca binerek, İlham'ın Salyan ilçesine bağlı Karaçala (Qaracala) kasabasına doğru yol almaya koyulduk. Sis kalkmadan Karaçala'ya geldik. İlham'ın sessizlikler içindeki yalnız ama çok güzel evine vardık. İlham; Azerbaycan'la gönülden haşır neşir olmuş, kendini Azerbaycan sevdasına teslim etmiş bir adam. İlham kardeşlerini ve kasabasının gönüllülerini de alarak Karabağ savaş hattına gitmiş, çarpışmış bir insan. Yüreği ülkesi ve Karabağ için çarpan bir adam. Halkı onu seviyor, önemli olan da zaten budur. Bizi evinde en iyi şekilde ağırladı. Hatta Türkiye'den gelen hocalar "Abi, böyle ağırlama olmaz, biz bunun altından kalkamayız" dediler. Hocavend Toplantısı da diğer toplantılar gibi çok başarılı geçti, gerçekten tarih yazıldı. Hem Hocavend'liler, hem de Türkiye'den gelen hocalar inanılmaz duygular yaşadılar. Karabağ konusunda yapılan konuşmalar tüm katılımcıları gözyaşına boğdu. Ben de ikinci gün yapılan toplantıda "yaşanan acıların hafiflemesi, şehitlerin ruhunun huzur bulması ve var olmak için ivedilikle Karabağ Üniversitesi'nin kurulması için elimizi çabuk turalım" dedim.

Dağlar, taşlar, tarlalar, bayırlar bağıyor. Şehitlerimiz cıglık atıyor "unutmayın bizi" diye. Aras-Kura ırmakları "Anadolu'dan geliyorum, yüreğinize su serpmeye geldim" diye çağlıyor. Şehitler "bizi unutsanız bile Karabağ'ı unutmayın" diye bağıyor. Karabağ'ın dağları, taşları, tarlaları ağaçları, çiçekleri, kuşları ağlıyor "nerede kaldınız, haber alamıyoruz" diye. Kendimizi anlatmak için, onların da insanca, adamca bizi anlamaları için Karabağ Üniversitesi'nin kurulması şart. Yoksa yer gök, gök yer olacak. Unutmasınlar ki sabrın da bir sınırı vardır. O topraklar da, o toprakların insanları da, onların ölüleri de sınırsız acılar içinde kıvrılıyor. Uçakta tanıştığım, Karabağ'da, silahı olmadığından odunla savaştığı için yenik düşen Sabir Mammadov, "Bu yara, bu acı ölümden de beter, çoluk çocuk binlercemiz öldü. Atalarımızın ölüsü orada, kalanlarımız da ölü sayılırız." diyor. O beş kişilik bir ailenin babası, her yıl birkaç kez Karabağ kokusunu almaya, Karabağ'ın sesini duymaya gelirmiş. Sabir derki "ben de, karım da, çocuklarım da hazırız ölmeye, çünkü çektiğimiz acı ölümden de beterdur". Bana her Bakü'ye gelişinde Türkiye'ye geçtiğini, söylüyor, "çünkü yalnız olmadığımızı da hissetmek ister gön-

İlham İsmailov'un evinde

Hocavend – Haydar Aliyev ziyareti

lüm” diyor. “Bizi uyurken öldürdüler, tüm cihan biliyor, ama seslerini çıkaramıyor” diyor. Ben O’na “Karabağ’da Üniversite kurulursa tüm dünya insanın kim olduğunu, adamın kim olduğunu öğrenecek” dedim. Ayrıca O’na “tüm dünyanın yarın Türke ihtiyacı olacağını” söyledim. “Nasıl?” dedi, ben de ona “daha çok, daha çok çalışırsak, eğitimimiz de adam gibi dünyevi bir eğitim olursa güneş mutlaka zapt edilecektir” dedim.

Karabağ sorunu çözüm bekliyor, mutlaka bu sorun çözülecek. Sorun varsa mutlaka çözümü de vardır. Sorunların çözümündeki en iyi yol bilim ve aklın kullanılmasıdır. Azerbaycan bu savaşta ekonomik olarak ta büyük bir çöküş yaşamıştır. Yaşanan sosyal dram ise hala devam etmektedir. Ermenistan’dan göçe zorlandıkları ve ölümle yüz yüze geldikleri için Azerbaycan’a sığınan 250.000 Azeri Bakü ve çevresinde yaşam

Hocavend Bilimsel Toplantı

Hocavend Tarih Toplantısı

mücadelesi vermektedir. Karabağ savaşında evinden köyünden olan bir milyondan fazla insan da yine Bakü'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Bu insanlar 20 yıldır çözüm bekliyorlar. Bu insanlar 20 yıldır acı ve gözyaşı içinde var olmaya çalışıyorlar. Dünyaya kin ve nefret tohumlarını dikenler hoş görülmemelidir. Toplumlari bu dünyada yargılamazsak insanlara da

doğaya da zarar vermiş oluruz. Aynı yanlışları yaparak insana ve insanlığa acı verirler. İnsanlar gibi toplumlar da kendilerini anlamaya, kavramaya, yargılamaya mecburdur. İnsanlar gibi toplumlar da aynaya bakıp olup biteni görmelidir. Gerçekten kaçarak barışa, huzura, mutluluğa kavuşamayız. Tüm dünya Sabir'i anlamaya çalışmazsa insanlığından utanmalıdır.

Hocavend Tarih Toplantısı

Neriman Nerimanov - Karaçala

Aras Nehri

Kura Nehri – Karaçala Köyü